

Karolina Żuk

Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: kaja.zuk@gmail.com
 <https://orcid.org/0000-0002-5719-098X>

Czytelnictwo uczniów szkół podstawowych Wyniki badań przeprowadzonych wśród uczniów klas szóstych

Abstrakt: W artykule przedstawiono analizę wyników badań poziomu czytelnictwa i zainteresowań czytelniczych uczniów dziesięciu będzinских klas szóstych. Zwrócono uwagę na zagadnienie poziomu czytelnictwa w Polsce oraz na liczbę użytkowników zarejestrowanych w bibliotekach województwa śląskiego. Wyniki badań wśród dzieci ukazano w podziałach na płeć, aby podkreślić różnice zainteresowań i aktywności czytelniczej. Wyszczególniono m.in. poziom czytelnictwa lektur obowiązkowych oraz pozostałych typów publikacji, liczbę czytanych miesięcznie książek, opinie na temat atrakcyjności czytania, rodzaje źródeł pozyskiwania książek. Opisano wpływ domu rodzinnego na poziom czytelnictwa, scharakteryzowano częstotliwość korzystania z bibliotek i księgarń, samodzielność w wyborze oraz zainteresowania czytelnicze.

Słowa kluczowe: Badanie czytelnictwa. Będzin. Czytelnictwo. Lektura obowiązkowa. Młodzież. Szkoła podstawowa. Uczeń

Wstęp

Badanie określające stopień czytelnictwa uczniów szkół podstawowych przeprowadzono wśród uczniów klas szóstych dziesięciu placówek znajdujących się na terenie Będzina. W ankiecie zawarto pytania mające na celu ustalenie następujących kwestii: jak dużo dzieci uczęszczających do klas szóstych czyta książki; ile z nich nie czyta wcale; czy uczniowie lubią czytać; jaki wpływ miało na nich czytanie im w dzieciństwie

książek oraz czy lektury obowiązkowe zniechęcają ich do sięgnięcia po inne publikacje.

O wyborze do badania uczniów klas szóstych zdecydowały ustalenia psychologów dotyczące rozwoju emocjonalnego i moralnego dzieci. Irmina Sosnowska zwraca uwagę na to, że w okresie tzw. wczesnej adolescencji dziecko stojące u progu szkoły przejawia żywe zainteresowanie otoczeniem i światem (Sosnowska, 2011, s. 6), przechodzi od myślenia egocentrycznego do bardziej logicznego i abstrakcyjnego, wzrasta jego zdolność hipotetycznego myślenia, spostrzeżenia stają się bardziej dokładne, rozwija się pamięć oraz zdolności obserwacji i analizy. Tym samym można stwierdzić, że w wieku 12–13 lat kształtuje się kultura czytelnicza młodego człowieka, gdyż zespół działań wychowawczych, uświadomionych i spontanicznych, prowadzi do wytworzenia autonomicznej potrzeby korzystania z dóbr literackich. Alicja Baluch wyodrębnia pięć potrzeb czytelniczych: przyjemność czytania, potrzebę emocji, potrzebę wiedzy, potrzebę kombinowania i potrzebę marzeń (Baluch, 1994, s. 57–70). Aleksandra Więk (2016, s. 3) w artykule *Kształtowanie kultury czytelniczej. Rola biblioteki* podkreśla, że inicjacja literacka jest zależna od pośredników – rodziców, szkoły i biblioteki. Zdaniem Jadwigi Andrzejewskiej kompetentny czytelnik wie, jak zachować się w bibliotece, jak korzystać z niej i z narzędzi informacji o książkach, jak posługiwać się książkami i czasopismami. Potrafi wyszukiwać informacje, stosować różne techniki czytania, interpretować przeczytane teksty i czytać w milczeniu ze zrozumieniem (Andrzejewska, 1996, s. 36). Mariola Antczak i Aleksandra Rybka (2013, s. 41–76) potwierdzają, że młodzież w wieku 11–12 lat znajduje się w okresie przejściowym – to już nie małe dzieci, ale jeszcze nie do końca buntowniczy nastolatekowie. Na podstawie przywołanych wypowiedzi można wysnuć wniosek, że uczniowie klas szóstych są najbardziej kompetentnymi czytelnikami spośród dzieci uczęszczających do szkół podstawowych. Osoby nieco od nich starsze mogą mieć zakłóconą percepcję z powodu wejścia w okres dorastania, natomiast osoby młodsze mają zazwyczaj słabo rozwinięte zdolności poznawcze.

Czytelnictwo w Polsce i na Śląsku

W *Podręcznym słowniku bibliotekarza* można odnaleźć jedną z nowszych definicji czytelnictwa: „1. Czytanie książek, gazet, czasopism itp. jako zjawisko społeczne. 2. Zespół zagadnień związanych ze stosunkiem czytelnika do książki. 3. Nauka o procesach czytelniczych i ich skutkach

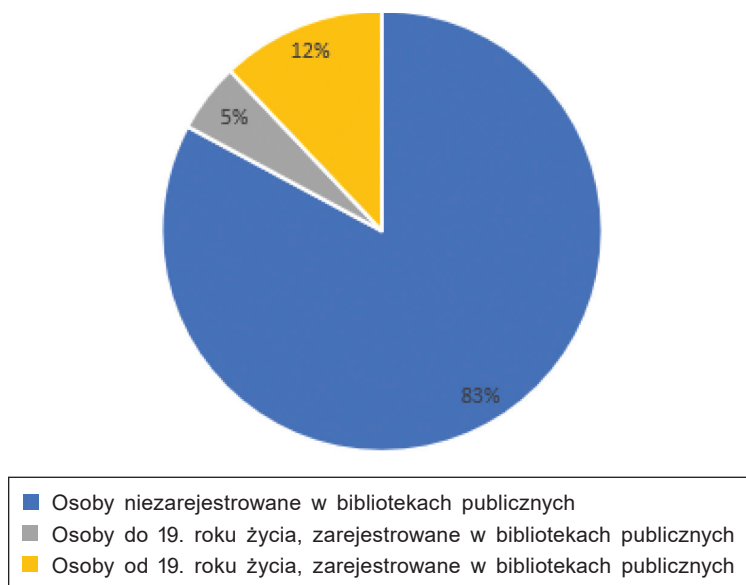
wchodząca w zakres bibliologii” (Czapnik, Gruszka, red., 2011, s. 60). Przygotowując ankietę, skupiono się na pierwszym znaczeniu, czyli czytelnictwie jako zjawisku społecznym. Jak dowodzą wyniki badań, wysokie kompetencje czytelnicze mają znaczący wpływ na sukcesy osiągnięte w życiu, zarówno w szkole, jak i w karierze zawodowej, umożliwiają również przekraczanie ograniczeń związanych z niesprzyjającym środowiskiem społecznym (CARDET LTD, s. 5).

Pracownia Badań Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w Warszawie co roku przeprowadza analizę czytelnictwa na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie respondentów w wieku co najmniej 15 lat i publikuje wyniki na swojej stronie WWW. Podczas badania wykorzystywana jest metoda *random route*, która polega na doborze próby przez rozpoczęcie ankietowania w wybranym mieszkaniu i kontynuowanie poprzez wywiady w co entym mieszkaniu, np. co piątym (MS, 2014). Wywiady przeprowadzane są za pomocą metody CAPI (Computer Assisted Personal Interview – wspomagany komputerowo wywiad komputerowy) osobiście w domach respondentów. Pytania zadawane są co roku w tej samej kolejności, aby można było dokonać porównania z wynikami z poprzednich edycji (Biblioteka Narodowa, 2018).

Według badań w 2016 r. 63% Polaków nie przeczytało ani jednej książki, co oznacza, że co najmniej jedną książkę przeczytało 37%, natomiast 7 i więcej książek – niewiele ponad 10%. W 2017 r. statystyka ta nieznacznie się zmieniła: 62% Polaków nie przeczytało ani jednej książki, co najmniej jedną książkę przeczytało 38%, a 7 i więcej książek – 9% (Biblioteka Narodowa, 2017b).

Na podstawie statystyk Głównego Urzędu Statystycznego (dalej: GUS), dotyczących również stanu czytelnictwa mieszkańców Śląska, pracownicy Biblioteki Śląskiej w Katowicach przygotowują i zamieszczają w sieci *Sprawozdania z działalności Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego* (Biblioteka Śląska, 2016b).

W 2016 r. w województwie śląskim odnotowano 782 658 czytelników zarejestrowanych w bibliotekach (wykres 1), podczas gdy według statystyk GUS liczba mieszkańców województwa śląskiego w tym roku wynosiła 4 559 164 (Główny Urząd Statystyczny, 2016). Tak więc liczba zarejestrowanych czytelników stanowi zaledwie 17% całej populacji województwa. Jest to także o prawie 13 000 czytelników mniej niż w roku 2015. Największy ich spadek odnotowano w grupie wiekowej 20–24 lata – wyniósł on ponad 10 000 osób. Wzrost zainteresowania książką zaobserwowano w grupach wiekowych dzieci do lat 12 oraz powyżej 60. roku życia (Biblioteka Śląska, 2016b).

Wykres 1. Procentowy odsetek osób zarejestrowanych w bibliotekach publicznych województwa śląskiego w 2016 r. względem całej populacji regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Biblioteka Śląska, 2016a) oraz (Główny Urząd Statystyczny, 2016).

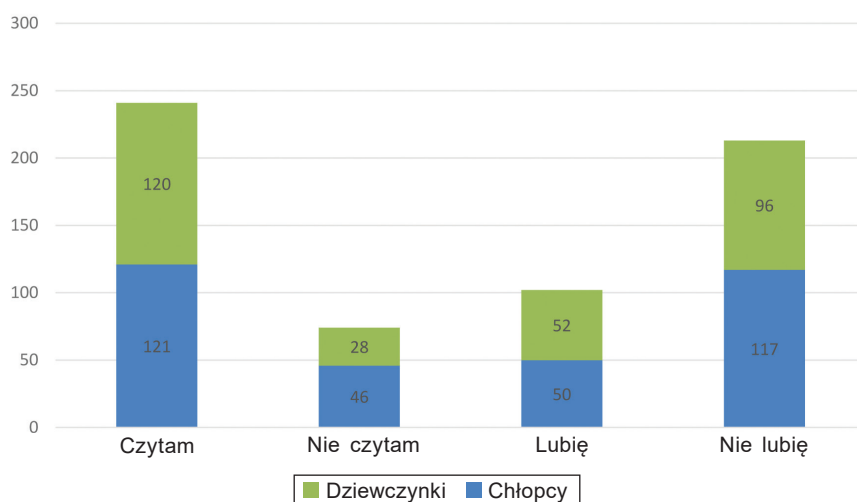
Łącznie w bibliotekach zarejestrowanych było 232 370 osób do 19. roku życia, co stanowi 30% czytelników (5% populacji województwa) oraz 550 288 czytelników od 19. roku życia, stanowiących 70% czytelników (12% populacji województwa).

Analiza wyników badań

W celu zbadania poziomu czytelnictwa uczniów klas szóstych będzinińskich szkół podstawowych w marcu 2018 r. nauczyciele-bibliotekarze rozdali ankiety 380 uczniom z dziesięciu placówek. W kwestionariuszu ankiety znalazły się pytania zamknięte i otwarte, służące sprawdzeniu, czy respondent odpowiada zgodnie z prawdą. Ankiety puste i wypełnione błędnie odrzucono na pierwszym etapie weryfikacji, zawężając próbę badawczą do 315 respondentów (148 dziewczynek i 167 chłopców).

Pierwszym pytaniem: Czy czytasz lektury szkolne? Czy lubisz lektury szkolne? (wykres 2) towarzyszyły pytania kontrolne dotyczące ostatnio przeczytanej lektury. 120 (81%) dziewczynek zadeklarowało,

że czyta lektury obowiązkowe, 28 (19%) przyznało, że ich nie czyta. W przypadku chłopców było to odpowiednio: 121 (72%) czytających i 46 (28%) nieczytających. Wszyscy uczniowie, którzy odpowiedzieli, że nie czytają lektur szkolnych, zaznaczali przy tym, że ich po prostu nie lubią. W sumie 117 (70%) chłopców i 96 (65%) dziewczynek nie lubi lektur obowiązkowych, co daje 213 (77%) czytających, 74 (23%) nieczytających. Na to przypada 102 (32%) uczniów, którzy lubią czytać narzucone im przez szkołę książki, i 213 (68%) uczniów, którzy tego nie lubią.

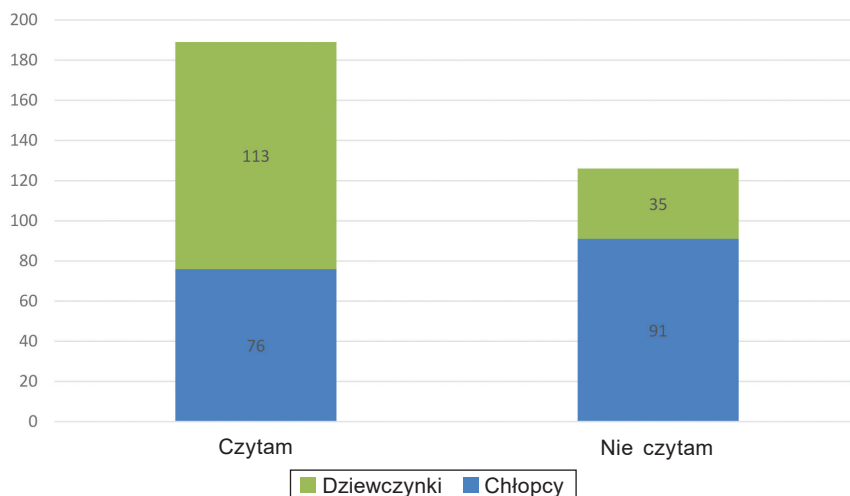

Wykres 2. Czy czytasz i czy lubisz lektury szkolne?

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło czytania książek innych niż lektury szkolne (wykres 3). Zdecydowana większość dziewczynek – 113 (76%) i mniej niż połowa chłopców – 76 (45%) czyta też inne książki. 91 (55%) chłopców i 35 (24%) dziewczynek zadeklarowało, że czyta tylko lektury. Łącznie daje to liczbę 189 (60%) uczniów czytających literaturę nieobowiązkową i 126 (40%) uczniów, którzy tego nie robią.

Następnie zapytano uczniów o liczbę książek czytanych w ciągu miesiąca (wykres 4). Okazało się, że 134 dzieci (43%) czyta mniej niż jedną książkę na miesiąc. W tej grupie przeważali chłopcy (89). W przypadku 1–2 książek uzyskano podobne wskazania liczbowe. Taką aktywność czytelniczą zadeklarowało 129 (41%) uczniów, w tym 70 dziewczynek i 59 chłopców. Od 3 do 4 książek miesięcznie czyta już tylko 38 uczniów (12%), w tym 23 dziewczynki i 15 chłopców. Więcej

Wykres 3. Czy czytasz książki inne niż lektury szkolne?

Źródło: Opracowanie własne.

niż 5 książek miesięcznie czyta 14 badanych (4%) – 10 dziewczynek i 4 chłopców.

Z tej części badania można wyciągnąć następujące wnioski:

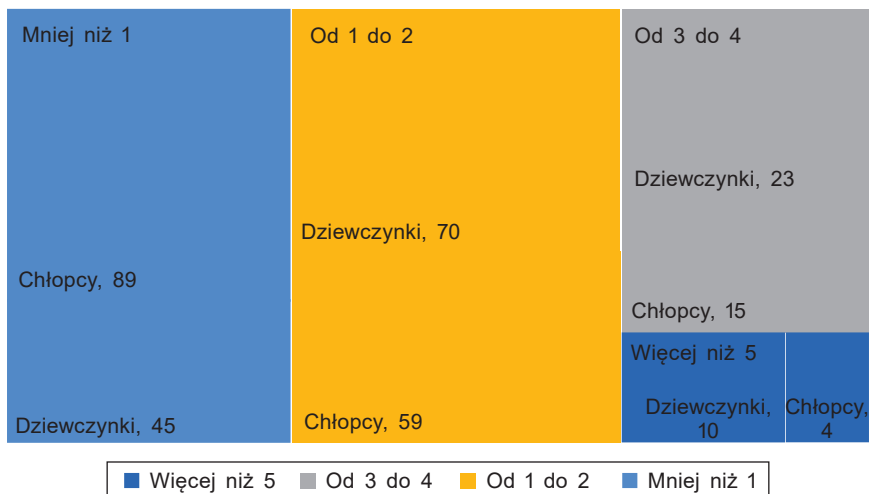
- w przypadku dzieci czytających mniej niż jedną książkę miesięcznie (43%) nie jest realizowana obowiązująca podstawa programowa dla klas IV–VI, ustanowiona przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2017a), na którą składa się 18 lektur obowiązkowych i 22 lektury uzupełniające (Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2017b);
- dzieci czytające więcej niż 3 książki miesięcznie stanowią zdecydowaną mniejszość badanej populacji (17%).

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło tego, czy czytanie jest atrakcyjną formą spędzania czasu (wykres 5). 153 (49%) osoby, w tym 92 dziewczynki, zadeklarowały, że jest to dla nich interesujący sposób spędzania wolnego czasu. Natomiast 162 (51%) osoby zapewniły o czymś przeciwnym, przy czym w tej grupie przeważali chłopcy – 106 (34%).

W dalszej części zapytano szóstoklasistów, czy rodzice czytali im książki (wykres 6). 247 (78%) uczniów przyznało, że tak, 68 (22%) zaprzeczyło.

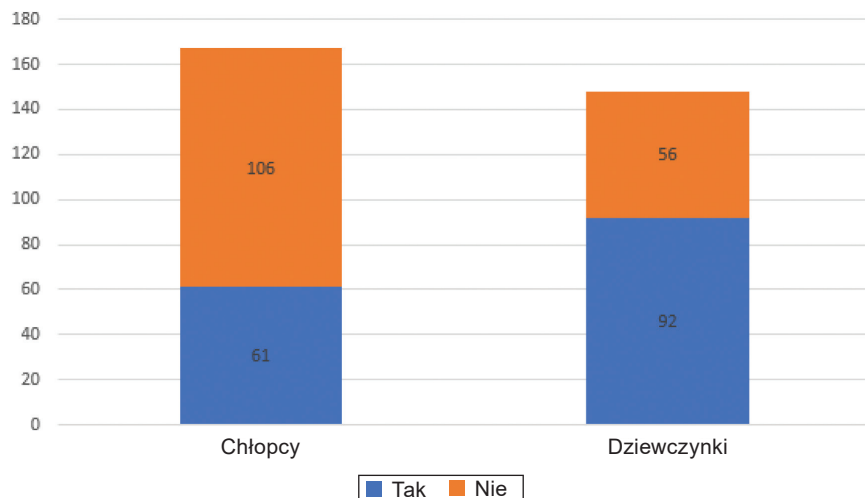
Następnie zapytano uczniów, skąd pochodzą ich książki do czytania (wykres 7). Dano im przy tym możliwość wielokrotnego wyboru w celu uzyskania najbardziej wiarygodnych odpowiedzi. Najwięcej uczniów – 169 (25%) korzysta z biblioteki szkolnej, 127 (19%) wypożycza książki

z biblioteki publicznej, 109 (16%) posiada książki w domu, 89 (13%) pobiera je z internetu, 82 (13%) otrzymuje je w prezencie, 81 (12%) kupuje lub rodzice kupują w księgarni, a zaledwie 10 (2%) zaznaczyło, że pożycza książki od kolegów.

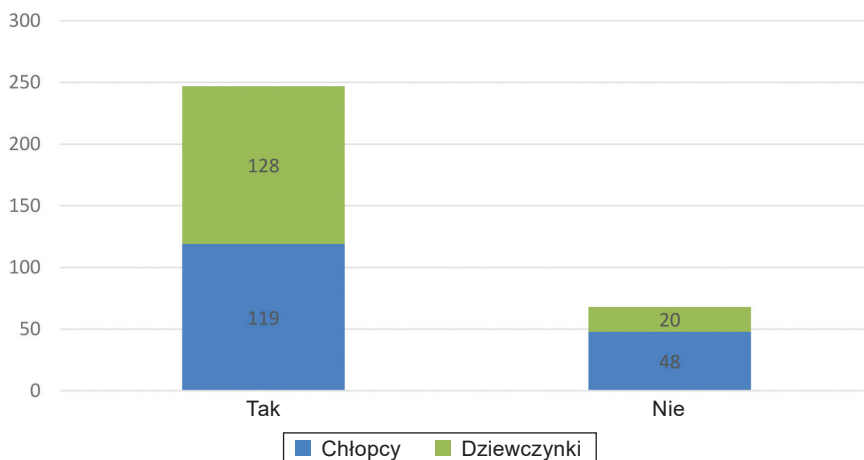
Wykres 4. Ile książek czytasz w ciągu miesiąca?

Źródło: Opracowanie własne.

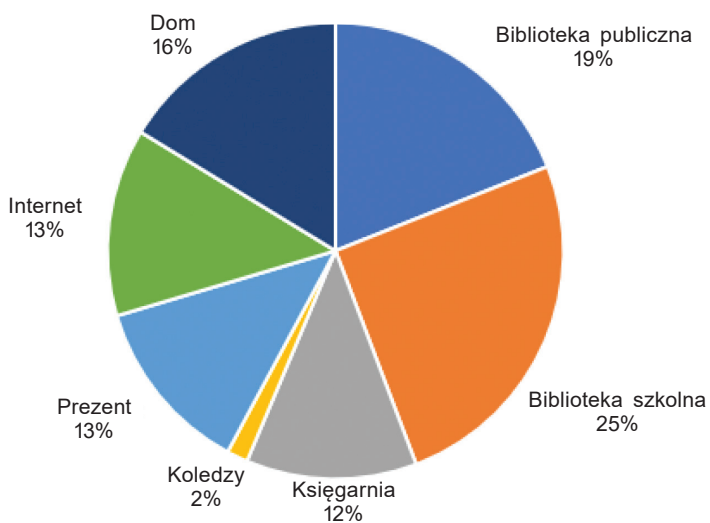
Wykres 5. Czy czytanie jest dla ciebie atrakcyjną formą spędzania wolnego czasu?

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 6. Czy rodzice czytali ci książki, gdy byłeś mały / byłaś mała?

Źródło: Opracowanie własne.

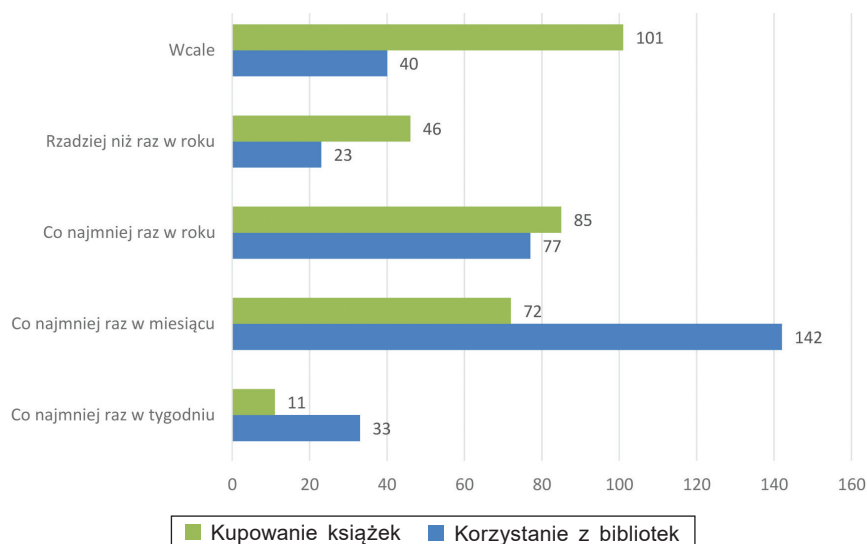

Wykres 7. Skąd bierzesz książki do czytania?

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejne pytania dotyczyły częstotliwości korzystania z biblioteki szkolnej i/lub publicznej oraz kupowania książek. Na wykresie 8 widać dużą rozbieżność między kupowaniem a wypożyczaniem książek. Szóstoklasiści zdecydowanie częściej korzystają z bibliotek niż z księgarń. Może to być spowodowane ograniczonym budżetem, który mogą lub chcą przeznaczyć na zakup książek, lub łatwiejszym dostępem do książek w bibliotekach.

Największa liczba badanych uczniów – 142 (45%) korzysta z bibliotek co najmniej raz w miesiącu, 77 (24%) odwiedza je co najmniej raz w roku, 40 (13%) zadeklarowało, że wcale nie korzysta z bibliotek, 33 (11%) co najmniej raz w tygodniu, a 23 (7%) rzadziej niż raz w roku. 101 (32%) szóstoklasistów wcale nie kupuje książek, 85 (27%) kupuje je co najmniej raz w roku, 72 (23%) co najmniej raz w miesiącu, 46 (15%) rzadziej niż raz w roku, a 11 (3%) co najmniej raz w tygodniu.

Wykres 8. Jak często kupujesz/wypożyczasz książki?

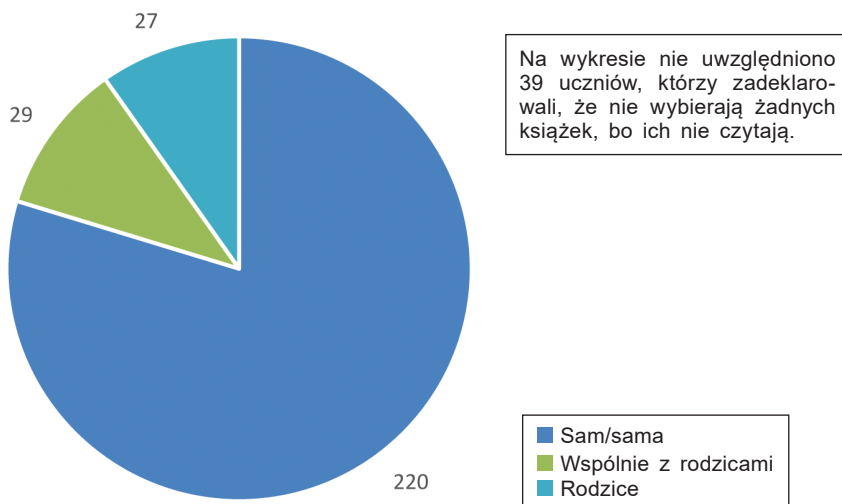
Źródło: Opracowanie własne.

W dalszej części badania zapytano uczniów, czy sami wybierają książki, czy wyręczają ich w tym rodzice lub tylko pomagają im w wyborze (wykres 9). 220 uczniów (70%) zadeklarowało samodzielność wyboru. 29 (9%) przyznało, że rodzice pomagają w wyborze książek, ale ostateczna decyzja należy do uczniów, a 27 (9%)¹ pytanym odpowiedziało, że rodzice wybierają książki za nich.

Na wykresie 9 nie uwzględniono 39 uczniów (12%), którzy zadeklarowali, że nie wybierają książek ani nikt im w tym nie pomaga, ponieważ w ogóle nie czytają. W ankietach zaobserwowano interesującą zależność pomiędzy tą odpowiedzią a odpowiedziami na inne pytania. Każda z tych 39 osób (9 dziewczynek i 30 chłopców) nie czyta nie tylko książek, ale również czasopism i artykułów w internecie. Żaden

¹ Procenty zostały zaokrąglone w górę.

z uczniów tej grupy nie odpowiedział poprawnie na pytania kontrolne (Jaką książkę/lekturę ostatnio przeczytałeś/przeczytałaś?). Na pytanie dotyczące powodów czytania napisali oni, że nie czytają wcale lub nie udzielili odpowiedzi.

Wykres 9. Czy sam/sama wybierasz książki do czytania, czy pomagają ci lub wybierają za ciebie rodzice?

Źródło: Opracowanie własne.

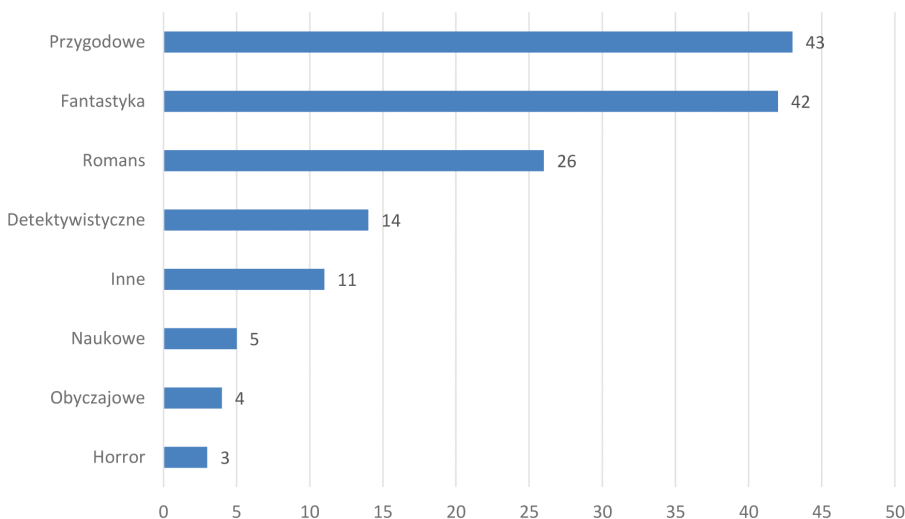
Gusta czytelnicze uczniów

Anna Wajda (1979, s. 114) i Joanna Furtyk (1996, s. 5) podkreślają, że w wieku 10–13 lat zaczynają się różnicować upodobania książkowe dziewcząt i chłopców. Chłopcy najczęściej sięgają wówczas po literaturę fantastyczną, przygodową, wojenną i awanturniczą, kreując określony typ bohatera: mężczyzny bądź chłopca, silnego, odważnego, inteligentnego, łączącego cechy wojownika i rycerza, który ze wszystkich przygód wychodzi bez szwanku. Dziewczęta zaczynają się interesować światem wewnętrznych przeżyć, uczuć i emocji. Bardzo intensywnie rozwija się ich życie uczuciowe, dlatego szukają książek tematycznie związanych z miłością i przyjaźnią.

W przypadku uczniów klas VI z Będzina sprawa zainteresowań czytelniczych wygląda nieco inaczej, co może wynikać z faktu, że przywołane źródła pochodzą sprzed kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu lat.

W ankiecie każdy respondent miał możliwość wyboru jednego gatunku literatury jako swojego ulubionego (literatura fantastyczna, romanse, książki przygodowe, obyczajowe, detektywistyczne, poezja, publikacje naukowe i inne – tutaj uczniowie mogli dopisać gatunek niewymieniony wcześniej).

Jak zaznaczono na wykresie 10, dziewczynki najchętniej wybierają książki o tematyce przygodowej (43 uczennice, 29%) i fantastycznej (42 uczennice, 28%). 26 respondentek (18%) upodobało sobie czytanie romansów, 14 (10%) wybrało książki o tematyce detektywistycznej. Książki naukowe stanowią ulubioną lekturę 5 (3%) dziewczynek, zaledwie 4 (3%) preferują literaturę obyczajową, a 3 (2%) w rubryce „inne” wpisały literaturę grozy. W sumie 9 (7%) uczennic zaznaczyło gatunki historyczne, poezję, a w rubryce „inne” dopisały: krótkie opowiadania, biografie, książki o tematyce sportowej, fanfiki² i komiksy (tego typu odpowiedzi pojawiły się maksymalnie 1–2 razy).

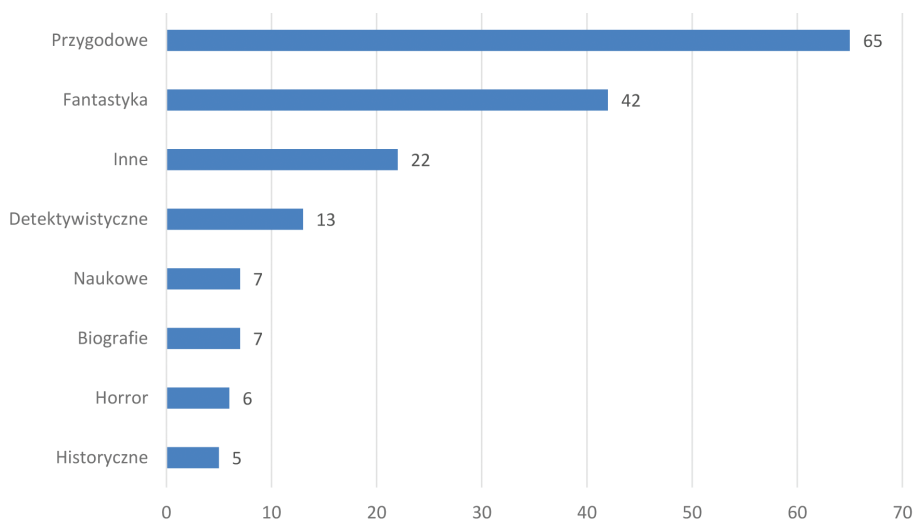
Wykres 10. Zainteresowania czytelnicze dziewczynek

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 11 przedstawia ulubione gatunki literackie chłopców. Dla 65 (39%) jest to książka przygodowa, 42 (25%) wybrało fantastykę, 13 (8%) za najbardziej interesujące uznało książki detektywistyczne,

² Fanfik – skrót od terminu *fan fiction*, oznaczający nieoficjalne opowiadanie tworzone przez fanów. Autorzy tego gatunku wykorzystują postaci i świat oryginalnego utworu literackiego, dopisując wymyślone przez siebie wydarzenia (Czajka, 2011).

po 7 (czyli po 4%) – książki naukowe i biograficzne, 6 (4%) literaturę grozy, a 5 (3%) książki o tematyce historycznej. Wśród innych gatunków, wybranych w sumie przez 22 chłopców (13%), znalazły się książki obyczajowe, komedie, książki o tematyce sportowej, opowiadania, komiksy i fanfiki. Żaden chłopiec nie wybrał literatury romantycznej.

Wykres 11. Zainteresowania czytelnicze chłopców

Źródło: Opracowanie własne.

Wyniki ankiet sugerują, że zainteresowania czytelnicze chłopców i dziewcząt zaczynają się przenikać. Wyjątkiem pozostaje romans i literatura obyczajowa, która wciąż pojawia się w zasadzie jedynie w wyborach dziewczynek. Jednak młode czytelniczki wyraźnie preferują fantastykę, książkę przygodową i kryminał ponad jeszcze do niedawna typowo „dziewczęce” gatunki.

Może to być związane z przełamywaniem stereotypowych ról płci, co znajduje odzwierciedlenie w literaturze dla dzieci i młodzieży w XXI w. Píše o tym m.in. Sylwia Borowik (2017, s. 120–133). Badaczka podkreśla, że jeszcze w latach dziewięćdziesiątych literatura dla młodego odbiorcy wypełniona była „niską” estetyką, zarówno pod względem szaty graficznej, jak i treści. Zmiana nastąpiła po 2000 r. – powstały wówczas niewielkie oficyny, wydające ambitne tytuły o wysokich walorach artystycznych i literackich. W książkach tych przełamuje się schematy oraz porusza tematy tabu (np. śmierć, wojna, choroby, uzależnienia) i tematy kontrowersyjne (np. homoseksualizm, feminizm czy *gender*). W kanonicznych lekturach ukazują się stereotypowe role

pliciowe, natomiast w książkach współczesnych, na przekór ograniczeniom, dziewczynki też mogą być bohaterkami, samodzielnie pokonywać przeszkody, a chłopcy mogą interesować się własnym wyglądem i wykonywać typowo domowe prace. We współczesnych książkach dla młodych odbiorców akcentuje się równość płci, a jednocześnie szeroko pojęty indywidualizm, niezależny od płci – każdy bohater jest inny i wyjątkowy na swój sposób.

Jedno z pytań w ankiecie dotyczyło tego, czy dzieci potrafią wskazać swoją ulubioną książkę. 138 respondentów przyznało, że tak, 177 stwierdziło coś przeciwnego. Ponieważ uczniowie wymienili wiele różnych tytułów, związanych z ich indywidualnymi preferencjami czytelnictwymi, na podstawie deklaracji wyodrębniono tylko te publikacje, które zostały wybrane przynajmniej trzykrotnie, i w ten sposób utworzono listę czytelniczych przebojów (tabela 1).

Tabela 1. Lista czytelniczych przebojów uczniów będińskich klas szóstych

	Chłopcy	Dziewczynki	Razem
Seria „Harry Potter”	7	9	16
Seria „Dziennik Cwaniaczka”	9	2	11
<i>Hobbit, czyli tam i z powrotem</i>	6	2	8
<i>13 powodów</i>	0	5	5
<i>Był sobie pies</i>	1	4	5
<i>Dzieci z Bullerbyn</i>	2	1	3
Seria „Opowieści z Narnii”	1	2	3
<i>Pax</i>	0	3	3
Seria „Percy Jackson i Bogowie Olimpijscy”	1	2	3
<i>Ponad wszystko</i>	0	3	3
Seria „Five Nights at Freddy’s”	1	2	3
<i>Szatan z siódmej klasy</i>	2	1	3
<i>Ten obcy</i>	0	3	3

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród ulubionych lektur uczniów najbardziej popularna jest seria „Harry Potter” Joanne Kathleen Rowling. Serię tę wybrało aż 16 uczniów, choć od wydania na polskim rynku pierwszej części, *Harry Potter i Kamień Filozoficzny*, minęło 19 lat, a od ekranizacji części *Harry Potter i Czara Ognia* 15 lat (Szawel, 2011, s. 115–132). 11 uczniów – głównie chłopców – wskazało serię „Dziennik Cwaniaczka” Jeffa Kinneya, ekranizowaną od 2010 r. Kolejną pozycję na swojej liście bestsellerów

będzińskich uczniów zajmuje *Hobbit, czyli tam i z powrotem* Johna R. Tolkiena. Tytuł ten wybrało 8 uczniów, głównie chłopców.

Oceniając wykaz ulubionych książek, trzeba przyznać, że dominuje literatura popularna, zauważalna jest również przewaga autorów zagranicznych nad polskimi.

Problematykę niechęci uczniów do lektur szkolnych porusza m.in. Małgorzata Iwanowicz:

Przymus jest kolejnym powodem uczniowskiej awersji do lektur, a buntowanie się wobec narzucanych zachowań wpisane jest w ludzką naturę. Problem ten wiąże się z wyborem lektury szkolnej na lekcjach języka polskiego. W większości znanych mi przypadków tym, który podejmuje decyzje w tej kwestii, jest nauczyciel, który wybiera książki z listy proponowanych lektur w programie, z jakim aktualnie pracuje (Iwanowicz, 2006, s. 554).

Relacje zachodzące między czytaniem lektur, ich atrakcyjnością a czytaniem innych publikacji ukazano w tabeli 2.

Tabela 2. Relacje między czytaniem lektur, ich atrakcyjnością a czytaniem innych publikacji (książki, komiksy, artykuły online, czasopisma).

	Liczba uczniów
Czyta lektury, lubi lektury, czyta inne pozycje.	77
Czyta lektury, lubi lektury, nie czyta innych pozycji.	25
Czyta lektury, nie lubi lektur, nie czyta innych pozycji.	55
Czyta lektury, nie lubi lektur, czyta inne pozycje.	79
Nie czyta ani nie lubi lektur, czyta inne pozycje.	35
Nie czyta ani lektur, ani innych pozycji.	44

Źródło: Opracowanie własne.

Ważne, że prawie połowa uczniów (156) czyta inne pozycje i lektury szkolne niezależnie od tego, czy je lubi (24% respondentów) czy nie (25% respondentów). Znaczy to, że uczniowie ci przeczytają lekturę szkolną dla przyjemności lub z przymusu i nie zniechęci ich to do sięgnięcia po inne książki w czasie wolnym. 35 (11%) dzieci nie lubi i nie czyta lektur szkolnych, natomiast chętnie sięgają po inne pozycje. Może to być związane z młodzieńczym buntem w okresie dojrzewania: uczniowie nie chcą, by narzucano im, co mają czytać, chcą decydować, co czytać i czy w ogóle.

Wśród uczniów nieczytających pozycji nieobowiązkowych znajduje się 25 (8%) takich, którzy czytają lektury obowiązkowe i lubią je. Absen-

cja czytelnicza poza kanonem obowiązkowym może wynikać z braku czasu na czytanie książek w czasie wolnym. Można założyć, że dzieci poświęcają swój czas np. na rozwijanie różnych pasji, zabawę ze znajomymi lub przebywanie z rodziną. Niepokojące, że 44 (14%) uczniów przyznało, iż nie czyta ani lektur, ani innych pozycji nieobowiązkowych.

Nawiązując do wspomnianej wcześniej całkowitej absencji czytelniczej szóstoklasistów z Będzina, wymienionych zostało 39 uczniów, którzy oprócz literatury nie czytają artykułów dostępnych w internecie i w czasopiśmie. W tym przypadku spośród 44 szóstoklasistów, którzy nie czytają lektur obowiązkowych ani innych pozycji, 5 osób sięga po teksty dostępne online lub w prasie. Natomiast 55 uczniów (18%) czyta lektury obowiązkowe, ale ich nie lubi i nie sięga po pozycje nieobowiązkowe. Lektury obowiązkowe nie spełniają ich oczekiwań, nie wypełniają w odpowiedni sposób funkcji kompensacyjnej i ludycznej, więc uczniowie ci nie czują się zachęceni do tego, by samodzielnie wybierać książki do czytania.

W ankiecie zapytano szóstoklasistów także i o to, dlaczego czytają książki (tabela 3). Zdecydowana większość wpisała tylko jeden powód, więc gdy ktoś wymienił ich więcej, wybrano pierwszy, uznając go za główny. I tak 20% stwierdziło, że czyta książki dla przyjemności; 19% przyznało, że są zmuszani do czytania przez szkołę lub rodziców (głównie chłopcy); 13% uznało, że zasadniczym powodem jest chęć rozwijania swoich umiejętności i poszerzania wiedzy; 12% czyta z ciekawości (zachęceni przez znajomych lub ciekawi różnic pomiędzy treścią książki a ekranizacją). 9% uczniów nie było w stanie określić powodu czytania; 8% sięga po książkę, gdy nie ma lepszego zajęcia; dla 4% książki są odskocznią od rzeczywistości. W tabeli 3 nie uwzględniono 44 uczniów, którzy zadeklarowali, że nie czytają książek.

Tabela 3. Powody czytania książek

	Chłopcy	Dziewczynki	Razem
Dla przyjemności	28	36	64
Bo muszę	49	12	61
Dla samorozwoju	23	18	41
Z ciekawości	21	17	38
Nie wiem	16	12	28
Dla zabicia nudy	15	11	26
Ucieczka od rzeczywistości	5	8	13

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowanie

Badania ankietowe uczniów klas szóstych z Będzina przyniosły interesujące wyniki. Liczba respondentów, którzy zadeklarowali czytanie literatury nieobowiązkowej, czyli 60% (oraz 49% tych, którzy przyznali, że czytanie jest dla nich atrakcyjną formą spędzania czasu), to wynik dający satysfakcję, zwłaszcza w porównaniu z oceną stanu czytelnictwa, dokonywaną przez Pracownię Badań Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Ogólnopolskie badania pokazują, że w 2017 r. co najmniej jedną książkę przeczytało tylko 38% Polaków. Jest to znacząca różnica, która każe się zastanowić, czy w przyszłości statystyki dotyczące czytelnictwa Polaków wzrosną dzięki utrzymującej się wśród młodych ludzi pasji do książek, czy może spadną z powodu rozstania z literaturą po zakończeniu szkoły.

Spora refleksji wzbudza także odpowiedź młodych będzinian na temat czytania im przez rodziców. Taki stan rzeczy potwierdziło aż 78% respondentów. Ze względu na szeroki zakres badania oraz prosty i krótki formularz nie było możliwe ustalenie, jak wygląda obecna sytuacja czytelnicza w domach respondentów. Odpowiedzi uczniów nie lubiących czytać sugerują, że często są zmuszani przez rodziców do czytania i że nie jest to dla nich atrakcyjne zajęcie. To może sugerować, iż czytanie domowe niekoniecznie odbywa się w rodzinach uczniów, którzy zadeklarowali, że nie sięgają po pozycje inne niż obowiązkowe (39%). Aby to potwierdzić, konieczne byłoby zbadanie tego zjawiska poprzez jednoczesne poddanie ankiecie uczniów, ich rodziców oraz ustalenie podobieństw i różnic pomiędzy ich odpowiedziami.

Aneks

Ankieta

Jakiej jesteś płci?

- a. Żeńskiej
- b. Męskiej

Nazwa szkoły, do której chodzisz:

.....

1. Czy czytasz lektury szkolne?
 - a. Tak
 - b. Nie
2. Czy lubisz czytać lektury szkolne?
 - a. Tak
 - b. Nie

3. Jaką lekturę ostatnio przeczytałeś/przeczytałaś?
.....
4. O czym była ta lektura?
.....
5. Czy czytasz książki inne niż lektury?
- Tak
 - Nie
6. Ile książek czytasz w ciągu miesiąca (innych niż lektury)?
- Więcej niż 5
 - 3–4
 - 1–2
 - Mniej
7. Jakie książki najbardziej lubisz czytać (wybierz jedną odpowiedź)?
- Fantastyczne
 - Romanse
 - Przygodowe
 - Obyczajowe
 - Detektywistyczne
 - Poezję
 - Naukowe
 - Inne (jakie?)
8. Jaką książkę ostatnio przeczytałeś (inną niż lekturę)?
.....
9. O czym była ta książka?
.....
10. Czy masz swoją ulubioną książkę?
- Tak (jaki jest jej tytuł?)
 - Nie
11. Dlaczego czytasz książki?
.....
12. Czy czytanie jest dla ciebie atrakcyjną formą spędzania wolnego czasu?
- Tak
 - Nie
13. Czy rodzice czytali ci książki, gdy byłeś mały / byłaś mała?
- Tak
 - Nie
14. Skąd bierzesz książki, które czytasz? (można wybrać więcej niż jedną odpowiedź)
- Z biblioteki publicznej
 - Z biblioteki szkolnej
 - Z księgarni

- d. Pożyczam od kolegów
 - e. Dostaję w prezencie
 - f. Z internetu
 - g. Mam w domu
15. Jak często korzystasz z biblioteki (szkolnej i/lub publicznej)?
- a. Co najmniej raz w tygodniu
 - b. Co najmniej raz w miesiącu
 - c. Co najmniej raz w roku
 - d. Rzadziej niż raz w roku
 - e. Wcale
16. Jak często kupujesz książki lub rodzice kupują ci książki?
- a. Co najmniej raz w tygodniu
 - b. Co najmniej raz w miesiącu
 - c. Co najmniej raz w roku
 - d. Rzadziej niż raz w roku
 - e. Wcale
17. Czy sam/sama wybierasz książki, które czytasz, czy rodzice ci pomagają lub wybierają je za ciebie?
-
18. Czy czytasz coś innego niż książki? (można wybrać więcej niż jedną odpowiedź)
- a. Tak, artykuły w czasopismach
 - b. Tak, artykuły w internecie
 - c. Nie
19. Z jakich czasopism i/lub stron internetowych korzystasz, czytając artykuły?
-

Literatura

- Andrzejewska, J. (1996). *Bibliotekarstwo szkolne: teoria i praktyka*. T. 2: *Praca pedagogiczna biblioteki*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Antczak, M., Rybka, A. (2013). *Wybrane elementy kultury czytelniczej polskich dwunastolatków i brytyjskich jedenastolatków*. W: M. Antczak (red.), *Kultura czytelnicza dzieci i młodzieży początku XXI wieku. Szkice bibliologiczne* (s. 41–94). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Baluch, A. (1994). *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*. Warszawa: Bagiński i synowie.
- Biblioteka Narodowa. (2017a). *Czytelnictwo Polaków 2016 – raport Biblioteki Narodowej*. Pobrane z: <http://www.bn.org.pl/aktualnosci/183-czytelnictwo-polakow-2016-%E2%80%93-raport-biblioteki-narodowej.html> (29.03.2019).

- Biblioteka Narodowa. (2017b). *Stan Czytelnictwa w Polsce w 2016 roku*. Pobrane z: <http://www.bn.org.pl/download/document/1493378303.pdf> (29.03.2019).
- Biblioteka Narodowa. (2018). *Stan czytelnictwa w Polsce w 2017 roku*. Pobrane z: <http://instytutksiazki.pl/files/upload/files/Stan%20czytelnictwa%202017.pdf> (29.03.2019).
- Biblioteka Śląska. (2016a). *Sprawozdania z działalności Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego. 2016 rok*. Pobrane z: http://sprawozdania.bs.katowice.pl/rozdzialy/2016/spis_tresci.html (29.03.2019).
- Biblioteka Śląska. (2016b). *Sprawozdanie z działalności Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego w 2016 roku. Czytelnictwo. Promocja*. Pobrane z: <http://sprawozdania.bs.katowice.pl/pdf/2016/rozdzial7.pdf> (29.03.2019).
- Biblioteka Śląska. *Sprawozdania z działalności Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego*. Pobrane z: http://www.bs.katowice.pl/pl/dla_bibliotekarzy/sprawozdania_z_dzialalnosci_bibliotek (29.03.2019).
- Borowik, S. (2017). *Literatura dla dzieci i młodzieży a gender*. W: K. Tałuc (red.), *Literatura dla dzieci i młodzieży* (t. 5, s. 120–133). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- CARDET LTD. *Czytelnicy przez całe życie: Europejska Sieć Promocji Czytelnictwa dla bibliotekarzy Szkolnych, Edukatorów i Zarządzających Instytucjami Kulturalno-Oświatowymi, Lifelong Learning Programme*. Pobrane z: http://lifelongreaders.org/lire1/flipbooks/LiRe_FRAMEWORK_POLISH.pdf (29.03.2019).
- Czajka, K. (2011). Fikcja po fikcji, *Polityka.pl*. Pobrane z: <http://archive.is/ZbJ4k> (29.03.2019).
- Czapnik, G., Gruszka, Z. (red.). (2011). *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- MS. *Dobór próby*. Pobrane z: <http://www.mojasocjologia.pl/dobor-proby/> (16.04.2019).
- Furtyk, J. (1996). Miejsce książki w życiu dzieci i młodzieży. *Poradnik Bibliotekarza*, (4), 5–9.
- Główny Urząd Statystyczny. (2016). *Ludność i ruch naturalny w 2016 r.* Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-i-ruch-naturalny-w-2016-r-,30,1.html> (29.03.2019).
- Iwanowicz, M. (2006). Uczniowska awersja do lektur szkolnych jako problem dydaktyczny i wychowawczy. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica*, 8, 551–564. Pobrane z: <http://dSPACE.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bits/tream/handle/11089/10200/529-542.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (29.03.2019).
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. (2017a). *Podstawa programowa – materiały dla nauczycieli*. Pobrane z: <https://men.gov.pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa/podstawa-programowa-materialy-dla-nauczycieli.html> (29.03.2019).

- Ministerstwo Edukacji Narodowej. (2017b). *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła Podstawowa. Język Polski*. Pobrane z: <https://men.gov.pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa/podstawa-programowa-materialy-dla-nauczycieli.html> (29.03.2019).
- Sosnowska, I. (2011). *Rozwój społeczny, emocjonalny i moralny dziecka w wieku 11–13 lat*. Pobrane z: <http://zpppblonie.pl/2011/05/630/> (29.03.2019).
- Szawel, K. (2011). „Harry Potter” J. K. Rowling – fenomen czytelniczej popularności. W: B. Morzyńska-Wrzosek (red.), *Literaturoznawstwo : historia, teoria, metodologia, krytyka* (t. 1, s. 115–132). Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej.
- Wajda, A. (1979). *Metodyka i organizacja czytelnictwa*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSP.
- Więk, A. (2016). Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki. *Biblioteka i Edukacja. Elektroniczne Czasopismo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, (10). Pobrane z: <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/157> (29.03.2019).

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 25 lutego 2020 r.

Karolina Żuk

Institute of Culture Studies
University of Silesia in Katowice
e-mail: kaja.zuk@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-5719-098X>

Readership among the students of primary schools. The results of a survey conducted among 6th-grade students

Abstract: The article constitutes an analysis of a survey conducted among 6th-grade students from Będzin. The survey concerned reading habits and preferences of students enrolled in ten different schools. Moreover, the article presents the level of active readership in Poland as well as the number of readers registered in the libraries of the Silesian Voivodeship. The results of the survey were divided according to gender in order to emphasize the differences in reading interests and activity. Among others, the study discusses the level of interest in books on the compulsory reading list as well as other types of publications, the number of books read per month, opinions concerning the attractiveness of reading as an activity, and the various methods of acquiring books. Moreover, the study describes the influence of the home environment on reading habits, establishes the frequency of visiting libraries

and bookshops, and discusses the independence in the choice of books as well as reading preferences in general.

Keywords: Study of readership. Będzin. Readership. Compulsory reading. Teenagers. Primary school. Student

